НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Секція суспільних і гуманітарних наук

Про основні результати виконання в 2018 році Секцією суспільних і гуманітарних наук НАН України наукових досліджень за бюджетною програмою КПКВК 6541230 «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень»

Інформація віце-президента НАН України,
академіка НАН України ***С.І. Пирожкова***
12 лютого 2019 року

Макроекономічна збалансованість для забезпечення стійкості державних фінансів та економічного зростання в Україні

Моніторинг макроекономічних дисбалансів в умовах фінансової нестабільності та оцінювання впливу змін вікової структури населення на стійкість державних фінансів

ВПЛИВ МОНЕТАРНИХ МЕХАНІЗМІВ НА ФІНАНСОВУ НЕСТАБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ

Доведено ключову роль сировинної спеціалізації України в її фінансовій нестабільності

- Кризи 2008-2009 та 2014-2015 рр. розгорталися на тлі падіння світової кон'юнктури на українську сировину.
- Посткризова стабілізація та економічне зростання України відбулося значною мірою завдяки піднесенню світових ринків сировини.

Визначено монетарні фактори фінансової нестабільності України

Зовнішні:

- жорстка монетарна політика провідних центральних банків світу (ФРС США та ЄЦБ)
- підвищення курсових котирувань $ США
- стискання глобальної ліквідності
- падіння світових цін на сировину

Внутрішні:

- глибока девальвація гривні до долара США
- зависокий рівень інфляції

Запропоновано напрями підвищення фінансової стабільності України

- цільовий перехід до виробництва продукції з вищою часткою доданої вартості
- державна підтримка такого виробництва
- відтермінування глибокої валютної лібералізації та впровадження валютного регулювання, спрямованого на підтримку національного виробництва
- застосування режиму керованого курсового плавання
- удосконалення кількісних оцінок впливу монетарних механізмів на фінансову (не)стабільність України

Національний бізнес-цикл України: залежність від світових цін на сировину (річні темпи приросту, %)

Доходи Зведеного бюджету України: залежність від світових цін на сировину (річні темпи приросту, %)

Дефіцит Зведеного бюджету України: залежність від світових цін на сировину (річні темпи приросту, 2005-2015 рр.)

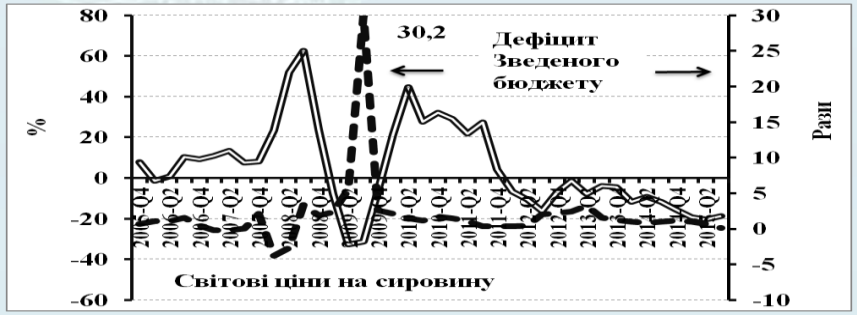

МОНІТОРИНГ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ДИСБАЛАНСІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ТА ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ЗМІН ВІКОВОЇ СТРУКТУРИ НАСЕЛЕННЯ НА СТІЙКІСТЬ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ

- Розроблено систему індикаторів (15 основних та 22 допоміжних) моніторингу макроекономічних дисбалансів в Україні
- Адаптовано підходи європейської процедури MIP (Macroeconomic Imbalance Procedure) з урахуванням загроз стабільності соціально-економічного розвитку (інституційні сектори економіки, ринок праці, інвестиційна, фінансова, соціальна, та зовнішня сфери)
- Тестовано передумови виникнення макроекономічних дисбалансів за їх пороговими значеннями (демографічне старіння, кон'юнктура сировинних ринків, монетарна політика розвинутих країн)
- Ідентифіковано секторні макроекономічні дисбаланси України

Індикатори моніторингу макроекономічних дисбалансів		Пороги	2013	2014*	2015*	2016*	2017*
Рахунок поточних операцій, ковзна за 3 роки	% ВВП	+6 -4	-7,82	-6,9	-3,6	-1,0	-0,6
Чиста міжнародна інвестиційна позиція	% ВВП	-35	-35,1	-38,3	-37,3	-30,3	-23,7
Індекси реального ефективного обмінного курсу (РЕОК) гривні - 39 країн партнерів, дефлятор ІСЦ, зміна за 3 роки	%	∓5 ∓11	-4,0	-21,7	-24,3	-20,0	2,8
Частка України в світовому експорті товарів та послуг, зміна за 5 років	%	-6	-16,0	-16,6	-35,4	-40,6	-34,6
Індекс номінальної вартості одиниці праці (2010=100), зміна за 3 роки	%	+9 +12	38,9	32,6	40,4	55,1	62,7
Річний індекс цін на житло, зміна за 1 рік	%	+6	–	–	–	4,4	6,2
Кредити приватному сектору, приріст за рік	% ВВП	+15	48,5	78,4	-30,2	24,6	16,5
Борг приватного сектору	% ВВП	133	112,5	123,9	121,6	110,6	92,6
Валовий державний борг	% ВВП	60	38,4	69,4	79,1	80,9	71,8
Рівень безробіття, ковзна за 3 роки	%	10	7,5	8,0	8,5	9,3	9,3
Сукупні зобов'язання у фінансовому секторі (БС), зміна за рік	%. ВВП	16,5	13,6	11,0	17,7	10,2	2,7
Рівень економічної активності населення (15-70 років), зміна за 3 роки	в.п.	-0,2	1,3	-2,9	-2,2	-2,8	-0,4
Рівень тривалого безробіття (15-70 років), зміна за 3 роки	в.п.	+0,5	-0,9	1,4	1,6	2,2	0,2
Рівень безробіття серед молоді (15-24 років), зміна за 3 роки	в.п.	+2	0	4,5	5,1	5,6	-4,2

Рівень життя, бідність, багатство та нерівність в Україні: вимірювання, моделювання, прогнозування

Оперативне оцінювання динаміки рівня життя населення України: методи, інформація, можливості використання

Основна ідея:

наразі інформація формується, головним чином, за результатами вибіркового обстеження домогосподарств та оприлюднюється не раніше ніж через два квартали після завершення звітного року

офіційна статистика фактично не враховує заможних верств населення, вартість активів домогосподарств тощо

Основні прикладні результати 2018 року:

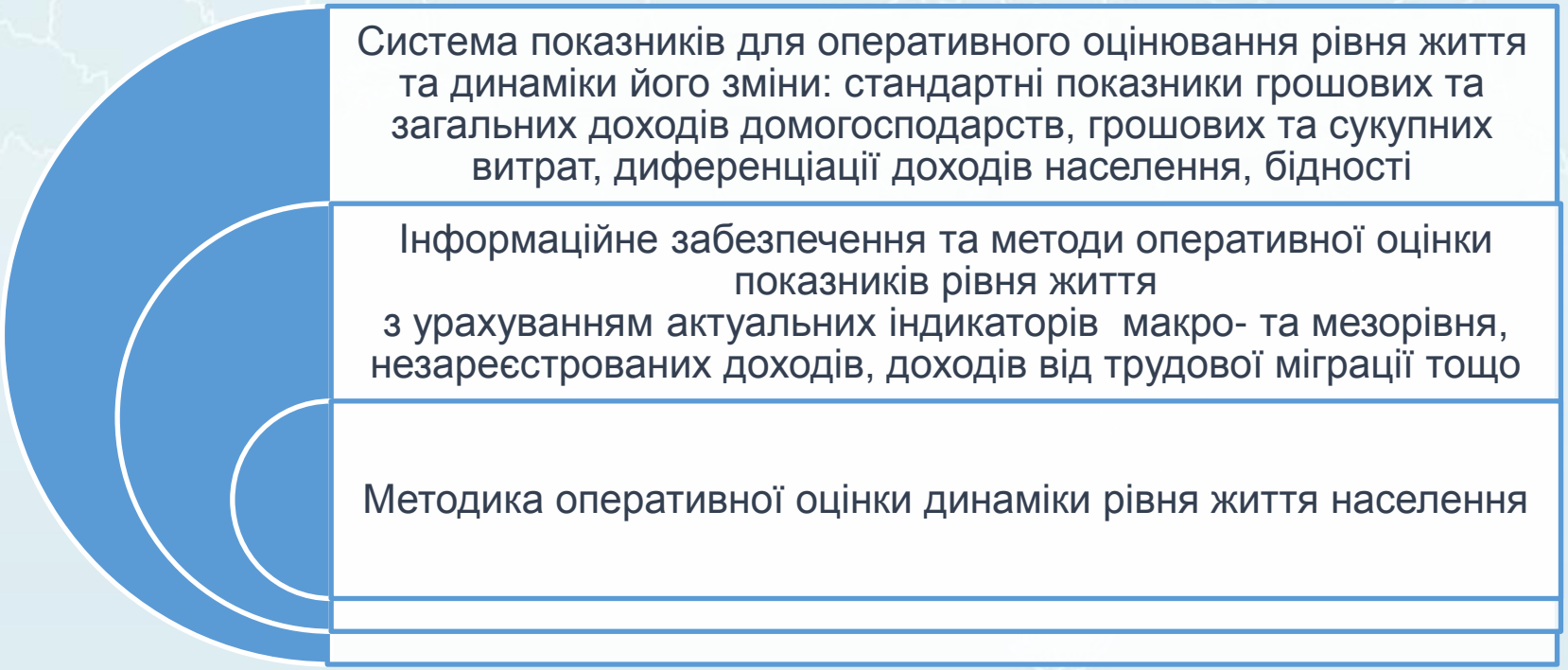

МЕТОДИКА ОПЕРАТИВНОЇ ОЦІНКИ ДИНАМІКИ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Модель сукупності домогосподарств, населення

- склад домогосподарства
- характеристики членів д/г
- регіон
- місцевість проживання
- житлові умови
- джерела та структура доходів
- структура витрат тощо

Моделі взаємозв'язку

- характеристик д/г на мікрорівні
- актуальних економічних і соціальних індикаторів макро- та мезорівня з характеристиками домогосподарств на мікрорівні

Актуальні економічні та соціальні індикатори макро- і мезорівня (рівень та динаміка)

- заробітної плати
- пенсій
- стипендій
- соціальних виплат
- тарифів
- індексів споживчих цін тощо

Оперативна (протягом першого кварталу року, наступного за звітним) **оцінка рівня (включно із динамікою) життя населення**

Прогнозна оцінка впливу заходів соціальної та економічної політики на окремі показники рівня життя

- грошові та загальні доходи
- грошові та сукупні витрати
- показники бідності
- показники диференціації доходів (індекс Джині, децильний коефіцієнт фондів, індекс Пальма тощо)

РЕЗУЛЬТАТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ УРАХУВАННЯ ДОХОДІВ І ВИТРАТ ЗАМОЖНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТОДИКИ

Коефіцієнти нерівності, розраховані для скоригованого масиву домогосподарств та за результатами ОУЖД, за показником середньодушових еквівалентних загальних витрат

Індикатори нерівності	Масив ОУЖД	Скоригований масив
Джині	0,266	0,333
Квінтільний коефіцієнт фондів, рази	3,71	5,10
Децильний коефіцієнт фондів, рази	5,33	7,75
Децильний коефіцієнт диференціації еквівалентних загальних витрат, рази	3,08	4,22
Коефіцієнт Тейла (T0), *L*-міра Тейла	0,117	0,181
Коефіцієнт Тейла (T1), *T*-міра Тейла	0,131	0,208
Квадратичний коефіцієнт варіації	0,384	0,643

Тема «Підтримка нужденних: грошова допомога vs активізація поведінки на ринку праці»

Мониторинг програм соціальної підтримки населення

Аналітичні напрацювання щодо оцінки контингентів отримувачів різних видів соціальної допомоги

Оцінка впливу соціальної допомоги на рівенеь життя її отримувачів

Оцінка ефективності надання субсидій населенню

Програми соціальної підтримки: сучасні світові тенденції та досвід країн Східної Європи

Модернізація системи соціальної підтримки населення України – пілотний проект виведення малозабезпечених сімей та внутрішньо-переміщених осіб із стану будності

Підходи до оцінки впливу заходів активізації на сім'ї із працездатними особами

Підходи до типізації сімей із працездатними особами

Механізми адміністративно-фінансової децентралізації: оцінка ефективності, напрями удосконалення

Результати першого етапу децентралізації в Україні: оцінка та ризики подальшої реалізації

- **Розроблено методичні підходи до оцінювання впливу адміністративно-фінансової децентралізації на процеси розвитку територій – регіонів, районів, ОТГ - та реалізовано на прикладі Карпатського регіону**
- **Визначено соціальні, економічні, фінансові ризики подальшого розвитку ОТГ Карпатського регіону за групами (міські, гірські, частково гірські, прикордонні)**

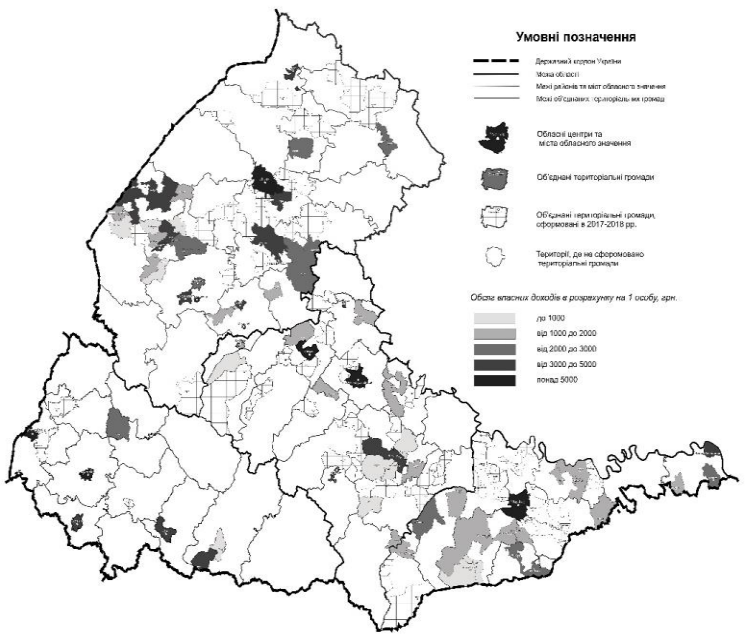

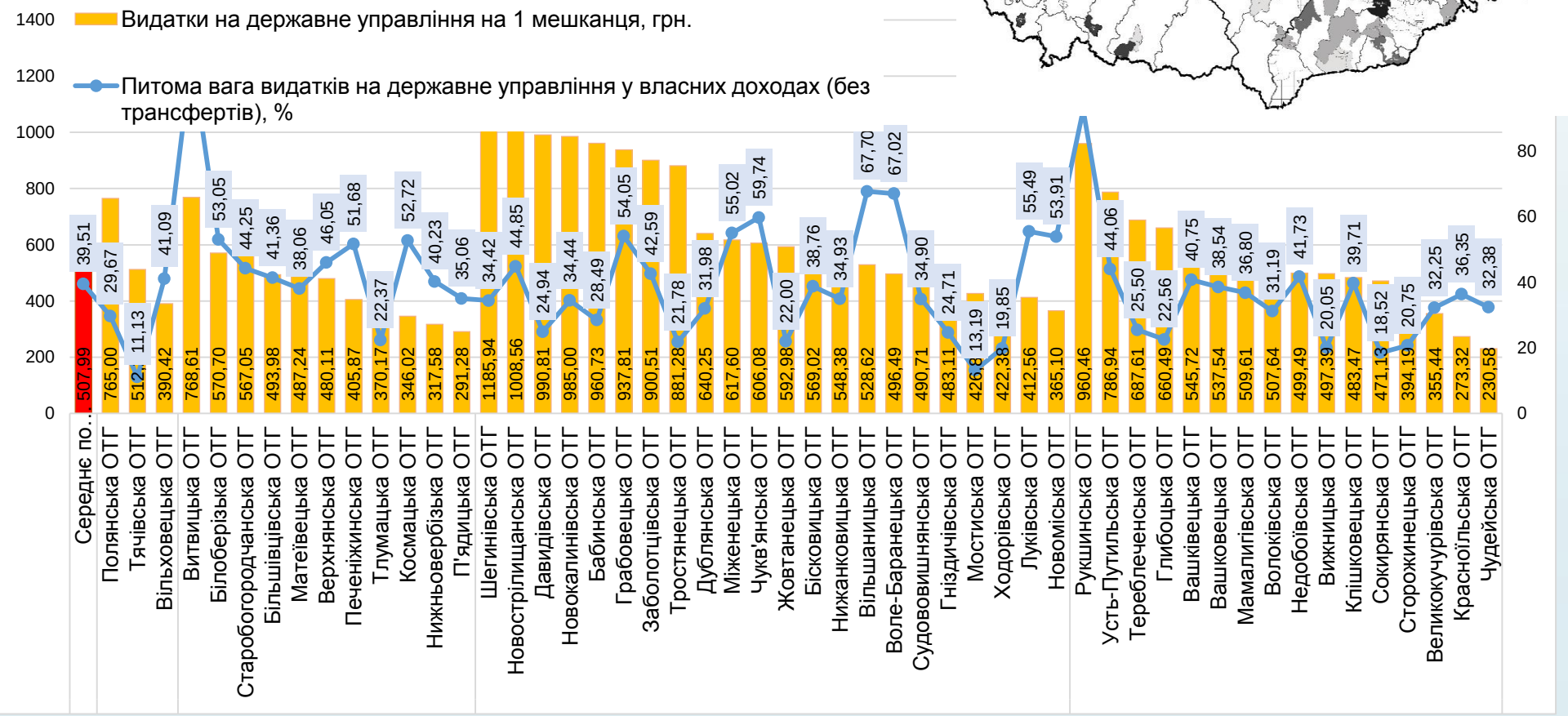

Проведено експертне опитування серед представників органів місцевого самоврядування ОТГ Карпатського регіону (охоплено 70 із 90 ОТГ) за напрямками:

- ✓ організація управління в ОТГ
- ✓ розроблене інформаційно-документальне забезпечення в ОТГ
- ✓ оцінка стану інфраструктури до та після об'єднання
- ✓ якість надання послуг в ОТГ
- ✓ проблеми та інструменти економічного розвитку ОТГ
- ✓ форми співпраці між громадами

Направлено органам влади:

- ✓ доповідь «Децентралізація в Україні та її вплив на соціально-економічний розвиток територій: методичні підходи та результати оцінювання»
- ✓ доповідь «Об'єднані територіальні громади Карпатського регіону: соціологічна оцінка»
- ✓ доповідну записку «Напрямки стимулювання економічного розвитку ОТГ Карпатського регіону в контексті децентралізації влади»

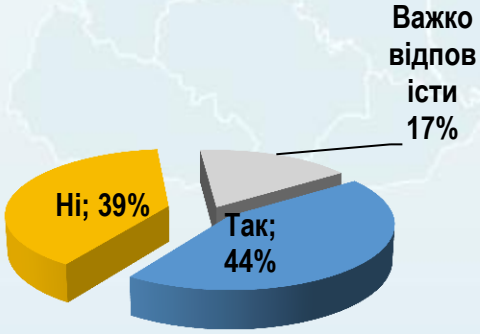

Розподіл відповідей на питання **«Чи доцільним є подальше об'єднання ТГ виключно на добровільній основі?»**

Види нових суб'єктів бізнесу, утворених в ОТГ після об'єднання

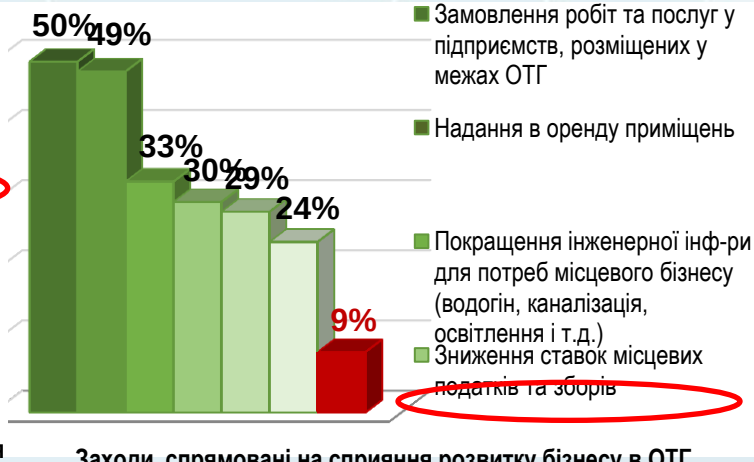

Заходи, спрямовані на сприяння розвитку бізнесу в ОТГ

Закономірності формування та соціологічні виміри громадянського суспільства в Україні

- У 2014 р. (рік революції та початку війни на Донбасі) понад половини громадян (55,4%) вважали, що політична ситуація є критичною, вибухонебезпечною, 41% – напруженою. Починаючи з 2015 р. ситуація почала поступово стабілізуватися, але залишилась гірше показників 2013 р.;

- Половина громадян не бачать політиків, яким би вони довірили владу, бачить таких лише п'ята частка населення. Аналогічної позиції громадяни займають і щодо партій.

- Довіра до парламенту трохи зростала тільки після революцій 2005 і 2014 років, в інші роки залишалась на дуже низькому рівні, так само як і довіра до політичних партій.

- Довіра до інших органів влади (прокуратура, суд) і до, і після 2013 р. весь час перебувала на низькому рівні (5–7%). Натомість рівень довіри до поліції, яка в 2016 р. прийшла на зміну міліції, за період 2015–2017 рр. зріс втричі. В 2018 р. він знову суттєво впав. Довіра до місцевих органів влади наприкінці 2015 р. зросла вдвічі, а сьогодні – знову знизилась.

- За останні 5 років високий рівень довіри має тільки армія. Довіра до неї сьогодні (43%) більш як у два рази перевищує рівень, який вона мала у 2013 р., але нижчий ніж був у 2017 р. (46%).

- До громадянського суспільства тією чи іншою мірою задіяна близько шостої частини (13–17%) дорослого населення України;

ІНФОРМАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ НЕГАТИВНИХ ЗАРУБІЖНИХ ВПЛИВІВ НА РЕГІОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

В сучасному інформаційному протиборстві заплановані заходи зможуть бути ефективними за умов:

- оперативного реагування на акти інформаційної агресії за рахунок організації якісного аналізу інформаційних процесів;
- організації системи прогнозування можливих інформаційних диверсій;
- чіткої орієнтації на аудиторію, до якої доноситься інформація (зважати не лише на те, що сказано, але й на те, як буде донесена інформація);
- згуртування однодумців для цілеспрямованої боротьби в інформаційній війні.

Вплив релігійного фактору на процеси формування української ідентичності в контексті національної безпеки України

- виокремлено та проаналізовано діяльність ***внутрішніх релігійних чинників*** протидії процесам формування української ідентичності (ідеологія «русского міра» УПЦ МП, євроазійська зорієнтованість окремих протестантських об'єднань, зокрема, окремих релігійних громад баптистів та адвентистів, ідеологеми панславізму в рідновірських конфесіях, деякі вияви проросійської пропаганди в ново-релігійних спільнотах та окремих мусульманських інституціях);
- з'ясовано ***зовнішні чинники*** негативного впливу на формування української ідентичності з боку релігійних організацій (антиукраїнська діяльність РПЦ, проросійська орієнтація деяких служб Апостольської Столиці, вплив світових мусульманських центрів тощо);
- протягом 2018 року надано понад 500 консультацій та інтерв'ю для ЗМІ з питань отримання Томосу:

Тема «Актуальні проблеми теоретичної і прикладної граматики української літературної мови кінця XX – початку XXI сторіччя»

• Опрацьовано питання відбиття в структурі та значеннях трьох типів граматичних одиниць: словотвірних, морфологічних та синтаксичних – сторінок духовного розвитку українського народу, своєрідність їх фіксації в цих одиницях та використання граматичних засобів сучасної української літературної мови для реалізації нових духовних потреб;

• Досліджено сучасний стан української літературної мови за різними структурними рівнями, виявлено тенденції й особливості розвитку мови в суспільно-політичних умовах незалежної України та в зв'язку зі статусом української мови як державної;

• Досліджено мову сучасних ЗМІ, мову політичного дискурсу, простежено тенденції стилістичного урізноманітнення мови художньої літератури, виявлено тенденції розвитку літературного слово- та формовжитку в різних стилях мовлення, проаналізовано зміни норм літературної мови в нових соціокультурних умовах її функціонування.

Тема «Інноваційні явища в мовах європейського культурного ареалу: сучасність та історичний контекст»

- У світлі теорії етнолінгвістики досліджено низку етнокультурних концептів української мови, визначено аксіологічні, прагматичні та правові аспекти мультилінгвізму;

- розглянуто присутність меншинних мов у соціокультурному просторі Закарпатської області, проаналізовано типи неологічних процесів у сучасних українській та російській мовах;

- досліджено новітні романські запозичення в українській мові, на матеріалі сучасної української лексики розглянуто мовні наслідки глобалізації;

- на прикладі етнонімів встановлено особливості лексики французького походження в сучасній українській мові, простежено долю тюркізмів в українській мові XXI ст.;

- створено **проект нової редакції Українського правопису**, який було розглянуто і схвалено на засіданні Національної комісії з питань правопису, а також на спільному засіданні Президії НАН України та Колегії МОН України. Зазначений проект подано на розгляд Кабінету Міністрів України.

Соціолінгвістичні засади Українського правопису 2018

- ***Соборність***
- ***Спадковість***
- ***Сучасність***

Тема «Етнокультурна автономія як інститут забезпечення прав національних меншин: світовий досвід і Україна»

Етнокультурна автономія формується на екстериторіальних засадах у межах усієї держави шляхом створення органів етнокультурної автономії, що опікуються всім спектром етнокультурних потреб та інтересів національної меншини.

На відміну від етнотериторіальної автономії етнокультурна автономія не створює загроз територіальній цілісності держави, тому активно застосовується у європейських країнах як ефективний інститут забезпечення прав представників національних меншин.

Інститут етнокультурної автономії в Україні має бути закріплений у Законі України «Про національні меншини в Україні». Авторами – виконавцями проекту розроблену нову редакцію Закону.

Показники результативності

Монографії		Статті у наукових виданнях з новими важливими результатами		Аналітичні матеріали	
2018 рік (факт)	*2019 рік (план)*	*2018 рік (факт)*	*2019 рік (план)*	*2018 рік (факт)*	*2019 рік (план)*
41	**66**	**378**	**495**	**54**	**74**

Дякуємо за увагу!